

Иван Вазов
Коледен дар

Оставаше един ден до Коледа. Зимата върлуваше. Витоша, вледеняла и настръхнала, гледаше строго изпод бялата си мантия, процепена тук-там от острите ѝ скали. Един мразовит вятър, който пронизваше до костите, вееше по снежните върхове въз София. Ситен сняг и скреж префръкваше сегиз-тогиз из замръзналия въздух, виеше се на къмбуци и засипваше покривите, дворищата, улиците. Студено беше. Комините изфърляха черни стълпове дим към безгласното пепеляво небе и чудно, тоя дим беше сега така весел, така приветлив, така радваше душата! Той наумяваше топлината, благоденствието, задоволството, което окръжаваше щастливите на тоя свят, напук на мразовете, на витошките фъртуни, на леденото вмъртвяваше дихание на зимата...

Именно на тая гледка се наслаждаваха от прозореча си, седнали на мекото канапе, г-н и г-жа Юрданови, женени пред година и половина. Цанко Юрданов, важен чиновник в едно министерство, човек образован, светски и страстно привързан в младата си жена, впиваше мълчалив поглед някъде към снежните хълбоци на Витоша. Очевидно той нито гледаше нещо там, нито бе пък занят от някаква определена мисъл, защото лицето му пазеше изражението на оная спокойна, безгрижна разсеяност, която обладава неволно човека, когато душата му е мирна, когато животът му тече плавно и гладко и когато той из една топла стая, оживена от присъствието на една прекрасна съпруга, при веселото бумтене на собата, гледа навън в бъсно фучащите веяния на зимата. Всякой е изпитвал това щастливо-егоистично сънеподобно състояние.

Погледът на жена му също бягаше извън стаята, но бе така далеко и безцелно. Тя го беше опряла долу към един съседски двор. В дъното на тоя двор имаше бедна полусрутена къщица с нисък комин, който гледаше печално към небето, без да изпуска към него топъл дим; изпод нависналата и изкривена стряха поглеждаше едно прозорче, трите разбити стъкла на което бяха запушени с дрипи, а пред прага на ниските врата се натрупала пряспа сняг. Тая бедна къщица, сгушена между големите богатски домове, приличаше на една дрипава просекиня, заблудена между куп щастливи и горди майорки. Приликата на къщичката с просекинята още повече се увеличаваше от вида, който имаше, като да подлага ръка към огромните нови къщи около си и да казва: „Милост, пратете ми едно от вашите дръвца и аз ще се напълня с топлина, пратете ми едно от вашите скъпи украшения и аз ще се напълня с радост, може би и с песен тая вечер... Видите ли?... Малко ми трябва, за да бъда благодарна от бога. Смилете се.“

Но големите къщи мълчат, те са бездушни, а щастливите човечи не

чуват (уви! щастието има тоя порок – да затыпява слуховото тъпанче), благодатното бумтение на пещта не допуска до ухото им острата песен на фъртуната в пробитата къща на сиромаша. Види се г-жа Юрданова чу тая песен, защото лицето ѝ полека-лека се покри с облаци и жалост не-надейна овлажни очите ѝ.

– Клетата Данчовица, какво ли чини сега?... Видиш ли, Цанко, само техният комин не се пуши... – продума тя замислено на мъжа си, без да дига очи от дрипавото прозорче на бедното жилище.

Мъжът ѝ свали тогава поглед от върховете на Витоша и погледна живо към сиромашкия двор.

– Нещастната – промълви той, – и с пет деца още!... И в тая стаичка без огън натъпкани. Да беше жив мъжът ѝ, той щеше да ги прехрани с малката си платка. А сега как се поминуват – представям си, Веро!

– Боже, боже, защо ли даваш сиромаси! – извика неволно Вера и по лицето ѝ мина нов облак от искрена скръб.

– И казват някои, че у нас нямало крайна сиромашия; навярно това се казва, за да се извиним, задето няма и милосърдие – забеляза Цанко.

В тоя миг фъртуната бясно изфуча навън, та се разтрепераха прозорците. Вера извика нечаяно, като сочеше Данчовичината къщица. Фъртуната с неодолимата си сила беше изтикала дрипите, що запушваха счупените стъкла на прозореца, и нахлу свободно в тъмната стаичка. Това произведе страшен смут в стаята. Децата изпищяха от ухапването на лютия студ и тозчас изскокнаха навън, обвити почти в парцали, а малките само по ризки и силно разплакани, всичките хукнаха през двора, та се скриха под стрешината на една ковачница на другия му край, дето огнището смекчаваше колко-годе въздуха. Само майката остана в стаята да запушва там дупките. Нейното болнаво и сухо лице се мярна в тях като едно привидение... Но вевяциата размъти със снежни облаци въздуха и препречи на двамата съпрузи зрелището.

Тогава те се обърнаха насам и погледите им паднаха на тяхната затоплена стая, богато украсена с картини в богати кръжила, с великолепните ламби, положени на орехов стол, със свилените кресла, скъпи ковьори, бибелотите, статуйките. Тая гледка на личното им благополучие и охолност за миг смути душите им чрез контраста си с първото... Но скоро тежкото настроение отслабна и разговорът им се отнесе на друг предмет. Сякаш една дебела завеса падна между честитата двойка и света на нещастните. Поне у Вера това успокоение се видеше. Тя стана за нещо и като мина край огледалото, фърли бърз и щастлив поглед на беличкото, миловидно, усмихнато личенце, което видя в големия кристал.

– А ргорос, забравих, ами ти какво направи с дрехата? – попита тя живо мъжа си, който оставаше се още позамишлен.

– Коя дреха?

– Как, забрави ли? Сорти-де-балът.

– Ах, сорти-де-балът? Наистина забравих...

– Хубава работа... Да забравиш... Какъв си оригинал, Цанко! – каза Вера полусърдито, като си поправяше тоалета нещо.

Цанко стана и замислен зе да ходи из стаята.

– И чуеш ли? – обърна се пак Вера. – Иди у модния магазин на мадам У. Там видях аз чудесен един сортидебал... брокар, чудо, прелест!... Безподобно нещо.

– Но той е соленичък, пиленце...

– Соленичък? Сто и трийсет лева! Та такава мизерност наричаш соленичко! Или искаш да ме сконфузиш... Ти знаеш, че ще бъдем поканени на бала у... третия ден на Коледа и мене ми е необходима наметката като въздуха, който дишам.

– Прекрасно, прекрасно.

– Не е достатъчно да кажеш прекрасно, Цанинце... Но трябва да побързаш да не би някоя друга хубостница да купи тая великолепна дреха... Представи си, то ще бъде просто ужасно.

– Представям си.

„По-голям ужас, отколкото сцената, която ни се лъсна преди малко“ – щеше да довърши Цанко иронически, но предвъка думите си.

Вера го гледаше нетърпеливо.

– Е?

– Слушай, драга Верке... – зафана Цанко със сериозен вид.

Тя предвиди, че той ще прави някакви възражения, и го пресече решително:

– Няма „драга Верке“, въпросът е решен.

– Ти знаеш, че аз нищо не съм ти отказвал, нищо. Но...

– Без „но“, Цанинце! – извика Вера, като плесна галено мъжа си по бузата и го заля с блясъка на чудната си усмивка. – Ти трябваше сам да ми направиш един приятен сюрприз... Ти знаеш да ги правиш и по най-деликатен начин... Па ако не това, най-после друго... Аз се полагам на твоя изящен вкус.

Суетната Вера очевидно искаше да блесне с някой извънреден накит на Коледа. Без такова нещо чинеше й се, че не ще да посрещне празника, както подобава.

– Добре, съгласен! – каза изведнаж с осветлено лице Цанко; – ще ти

направя сюрприз, достоен за тебе, за твоето природно добро сърце, за твоята несравнена и любяща душа.

– Дай ръката, *faisons la paix!* – каза Вера, като фана десницата на Цанка и я стърси примирително.

Мръкна се скоро. Вера беше в страшно вълнение целия ден за сюрприза, който ѝ се готвеше. Въображението ѝ още отсега работеше, за да открие тайната на изненадата, и тая изненада ще бъде твърде, твърде радостна за нея: тя знаеше, че когато Цанко обещава нещо, то умее да го изпълни по жентлменски. И наистина дали пак ще бъде безподобният, божественият сортидебал от прелестния брокар или друго труфило – златно, драгоценно, брилянтново? Как тя ще бъде възхитена! Какъв благороден е тоя Цанко!

Цанко къснееше и не се завръщаше у дома си.

Това увеличаваше сладостно-мъчителното копнение на Вера.

Смрачи се съвсем.

Цанко не идеше. Бурята фучеше яростно навън в гъстите тъмнини. Прозорците трещяха от беснотията ѝ. Тоя неприятен шум докара на ума на Вера за бедната Данчовица и за голичките ѝ деца.

– Бъдни вечер е сега... Те лягат без огън, те срещат Рождество гладни... Боже, боже, защо си дал сиромаси? – пошушна си тя пак и сърцето ѝ внезапно и болезнено се сви от мъка: сякаш че някакво угризение на съвестта я нападна... Толкова щастие при такова нещастие ѝ се стори като едно престъпление. Ней ѝ ставаше тежко при тия мисли, та чувствуваше, че е виновна пред някого си за нещо си, но не смееше да си даде сметка за това, да отговори на себе си защо е неспокойна, и у нея неволно желание оживя да се отклони от тия мисли, да се развлече с нещо друго; душа суетна, но природно добра, слаба и впечатлителна, каквато беше, тя сещаше, че не беше добре да бъде толкова благополучна, когато в света има толкова страдания, че трябваше негли да стори нещо за тия страдания, но нямаше кураж, нито привичка да се потопи смело в тоя друг, невесел мир на човешките бедствия. Защото не стига да имаш желание и даже да имаш възможност, за да правиш добро – трябва и да смееш да го правиш... Защото да струваш доброто, както всеки светъл подвиг, изисква известна доза храброст, почти героизъм... Само злото се върши лесно и даже несъзнателно, затова и областта на неговото царуване обзема цял свят. И Вера, под натиска на тежките мисли, които ѝ притискаха мозъка, с неволна радост чу стъпки, че идат към вратата. Тя се зарадва на случая, който идеше да я развлече... Вероятно Цанко идеше с блестящия си дар.

– Непременно сорти-де-балът е! – каза си тя и сърцето ѝ затупа от ново детинско възхищение. Тя скокна права.

Вратата се отвори. Вместо Цанко, влезе Данчовица и с нея петте ѝ деца. Вера не можеше да ги познае! Те бяха променени с нови дрешки, всички в топли кожухчета, радостни и усмихнати.

– Цалувайте, мами, на господарката ръчичката – каза Данчовица на децата си, които едно по друго се заредиха да ѝ цалуват ръката, без да може тя да се съвземе от изумление.

– Какво е? Какво е? – попита Вера.

– Бог да ти го върне сто пъти и да те зарадва, както ти нас зарадва, господарко – каза Данчовица просълзена; – сполай ти, че ни смисли и не ни забрави срещу божия ден... Господ и света Богородица да те благославят, дето ни облече и ни прати кола дръвца и ядене, та да посрещнем Коледа. Сега и нам се вярва, че господ се ражда... Цалувайте, цалувайте, мами, ръка на господарката!

Вера зина от удивление. Тя сама се умили до сълзи, но не можеше да си обясни какво значат тия благословии и благодарения от Данчовица.

– Навярно имате погрешка, булка Данчовице... – каза тя живо, но в същия час вратата се отвори и там се появи усмихнатото лице на мъжа ѝ, който се спря и фърли щастлив поглед на трогателната сцена, която сам беше деликатно подготвил.

Вера се сети: това било сюрпризът! Тя се спусна към Цанка просълзена и го цалуна по челото с една звънлива, дълга и мълчалива целувка.

Тая целувка беше най-чистата, най-благородната, най-блажената, с която някой съпруг е бил надаряван от съпругата си.

София, 1890

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5009>]